

Een vrouwvriendelijke islam?

Bernhard Reitsma

De islam vrouwvriendelijk?

Islam en vrouw-vriendelijk. Dat klinkt voor veel christenen als een contradictio in terminis; als water en vuur. Is de islam niet per definitie vrouw-onvriendelijk? Als ik met christenen spreek over de islam, dan komt altijd de zorg over de positie van de vrouw weer naar voren. Stel dat moslims meer invloed krijgen in Nederland, zullen vrouwen dan niet in de knel komen? Dat zie je toch ook in Saudi Arabie of waar groepen als ISIS, Boko Haram of de Taliban het voor het zeggen hebben. Onlangs stelde ik in een column dat er vrouwonvriendelijke en vrouwvriendelijke moslims zijn die zich allen op dezelfde bronteksten beroepen. Dat was voor een brievenaar het bewijs dat *ik* vrouwonvriendelijk was. Alleen al noemen dat er vrouwvriendelijke moslims zijn, zou bewijzen dat ik niet snap dat vrouwen het in de islam heel zwaar hebben. Als Stella Bouayadi van de Wetering, zelf moslima, dan ook over een vrouwvriendelijke uitleg van verschillende 'vrouwonvriendelijk' klinkende passages uit de Koran schrijft, dan kan ik me voorstellen dat diverse lezers van Soteria daar uiterst sceptisch op zullen reageren. Je moet toch wel naïef zijn en buiten de werkelijkheid leven als je denkt dat de islam vrouw-vriendelijk kan zijn.

Representatief?

Hoe zit het dan met de vrouwvriendelijkheid in de islam? Hoe representatief is de visie van Bouayadi-Van de Wetering? En wordt zij gehoord? Die vragen zijn altijd moeilijk te beantwoorden voor een buitenstaander. Mijn persoonlijke ervaring is opgedaan in het Midden Oosten en in Nederland. In het Midden Oosten is de positie van de vrouw zeker niet altijd positief. Vooral niet in traditionele en rurale gebieden. In de steden is dat soms al weer anders. Dat verschilt ook per land. In Saudi Arabie hebben vrouwen veel minder te zeggen, dan in bijvoorbeeld Libanon. Vrouwen kunnen in verschillende islamitische landen belangrijke posities innemen bij de overheid. Pakistan heeft zelfs een vrouwelijke minister president gehad, wat in het 'christelijke' Nederland nog steeds niet het geval is geweest. Ook het christelijke Amerika moet nog even wachten op de eerste vrouwelijke president. Dat doet overigens niets af aan de moeilijke positie die veel vrouwen in islamitische landen hebben. In Afghanistan heeft 85 % van de vrouwen bijvoorbeeld te maken met huiselijk geweld.

De vraag is wel, of dat alles primair te maken heeft met de islam of vooral een uiting is van een patriarchale traditie, die vervolgens ook weer leidt tot een specifiek mannelijke uitleg van de islamitische bronnen. De machthebber bepaalt het gebruik van de traditie. Vrouwen hebben in landen met een christelijke traditie vergelijkbare ervaringen. Vrouwen zijn in alle culturen en onder alle vormen van levensbeschouwing kwetsbaar; zij hebben in elk deel van de wereld te maken met discriminatie, uitbuiting, slavernij en 'trafficking'. Je kunt je dus serieus afvragen of de islam de oorzaak is van de achterstelling van vrouwen of dat de kwetsbare positie van vrouwen is geïslamiseerd.

De bronnen

Geven de bronteksten van de islam dan geen aanleiding tot een negatieve visie op de vrouw? Zegt de Koran niet dat de vrouw minderwaardig is en ondergeschikt aan de man? Dat hangt er blijkbaar van af hoe je die teksten leest. Er zijn vele moslim vrouwen (en mannen) die de Koran interpreteren zoals Bouayadi dat ook doet. In Afghanistan bestaan bijvoorbeeld diverse programma's die juist met behulp

van de Koran en de islamitische traditie iets proberen te doen aan de achtergestelde positie van de vrouw en die het percentage vrouwen dat te maken krijgt met huiselijk geweld omlaag proberen te krijgen. De koran biedt daar overigens meer handvatten voor, dan de Soenna, het voorbeeld van de profeet. Deze traditie is 'mannelijker' en patriarchaler van karakter. Toch geldt ook dan, dat er vele verhalen te vinden zijn die uiterst positief zijn over de vrouw en haar een hoge positie geven. Over het algemeen zouden we kunnen stellen dat orthodoxe moslims er van uitgaan dat man en vrouw gelijkwaardig zijn, maar niet gelijk. Het is met name de concrete invulling van dat laatste, dat bepaalt hoe de positie van de vrouw daadwerkelijk is. Dat verschilt per cultuur en per stroming binnen de islam. Daarom is het te simpel om te stellen dat dé islam vrouw-onvriendelijk is. Er zijn vrouw-onvriendelijke interpretaties van de islam, maar – zoals uit het artikel van Stella Bouayadi blijkt – ook vrouwvriendelijke. Mijn indruk is wel, dat deze laatste interpretaties het zwaar hebben en hard moeten vechten voor acceptatie.

Typerend is voor mij in dit verband de gemengde gebedsdienst op vrijdag 12 mei, die gehouden werd in het Paradiso in Amsterdam. Voor het eerst leidde een vrouw in Nederland het vrijdaggebed, althans voor zover het ook het gebed van mannen betreft. Het komt wel vaker voor dat vrouwen het gebed voor de vrouwen leiden, maar niet ook voor de mannen. Deze vrijdag dus wel. Amina Wudud was de imam. Zij is een bekende moslima, die opkomt voor de gelijke positie van vrouwen in de islam. Ze studeerde onder andere in Egypte, aan de Al Azhar universiteit, het bepalende centrum van de Soennitische islam. Haar promotieonderzoek ging over de Koran en vrouwen en omvatte een herlezing van de Koran vanuit het perspectief van de vrouw. Ze is emeritus hoogleraar Religie en Filosofie in de VS. Hoe baanbrekend het ook was, dat zij als eerste vrouw een gemengde gebedsdienst leidde, het aantal deelnemers was beperkt: een handje vol vrouwen en één man. Dat is denk ik tekenend voor de positie van de vrouw in de islam op dit moment. Aan de ene kant is de islam duidelijk in ontwikkeling en komt er steeds meer ruimte voor gelijkwaardige participatie van vrouwen ook in het religieuze leven. Aan de andere kant loopt niet iedereen even hard voor de gelijkheid van vrouwen in de islam.

Ontwikkeling?

De grote vraag hier is, hoe de islam zich uiteindelijk zal ontwikkelen. Of de bronnen voldoende ruimte laten voor een vrouwvriendelijke interpretatie, of dat dit uiteindelijk wishful thinking is. Als we de geschiedenis van de islam naast die van het christendom leggen, dan is het niet ondenkbaar dat de islam dezelfde ruimte gaat bieden aan de vrouw als het christendom is gaan doen. Los van het feit dat veel vrouwen in de praktijk ook in de islamitische wereld belangrijke posities innemen en een aardige vinger in de pap van het leven hebben, zal het vooral verband houden met hoe de islam zich in een veranderende context al dan niet kan ontwikkelen. In de geschiedenis van het westen hebben we een vergelijkbaar proces gezien. Daarbij is het de vraag of de emancipatie van de vrouw nu dankzij of ondanks de christelijke traditie heeft plaatsgevonden. Is het christendom de initiator van de culturele ontwikkelingen na de verlichting of is het veeleer omgekeerd? Is de vrouwvriendelijke interpretatie van de Bijbel de oorzaak of het gevolg van de emancipatie van de vrouw in het Westen? Als het laatste het geval is, dan is er geen reden om te denken dat hetzelfde niet binnen de islam kan plaatsvinden. De interpretatie die Bouayadi-Van de Wetering voorstaat wijst in ieder geval een weg.

Zelfreflectie

De discussie over de vrouw-vriendelijkheid van de islam dwingt mij ook weer eens op nieuwe wijze na te denken over de vrouw-vriendelijkheid van het christendom. Als je aan een gemiddelde niet-

christen vraagt of het christendom vrouwvriendelijk of vrouwonvriendelijk is, dan was het antwoord tot voor kort ook nog al eens: vrouwonvriendelijk. De kerk is even vrouwonvriendelijk (geweest?) als vrouwonvriendelijke stromingen binnen de islam. En daarvoor beriep zij zich ook altijd op zowel het Oude Testament als het Nieuwe, met name op Paulus. Volgens veel Feministen was hij de belangrijkste oorzaak dat christenen de vrouw als ondergeschikt aan de man beschouwden. De man was volgens Paulus immers het hoofd van de vrouw en – volgens het klassieke huwelijksformulier – ook haar heer. Zo zullen de meeste christenen dat vandaag niet meer zeggen. Toch vraag ik me nog steeds af wat dat dan concreet betekent, dat man en vrouw voor God gelijk zijn. Talloze evangelische en reformatorische christenen hebben nog steeds moeite hebben met vrouwelijk leiderschap in de kerk of met vrouwen als sprekers. En zelfs als dat niet zo is, dan nog zijn christenen volgens mij niet heel goed in staat uit te leggen hoe we de spanning tussen gelijkheid en de ongelijkheid van man en vrouw in Gods ogen moeten duiden.

In de samenleving is een tendens zichtbaar, waarbij het streven naar gelijkheid van man en vrouw soms zo ver gaat, dat geslacht eigenlijk geen onderscheidend aspect meer zou mogen zijn. Geslacht zou in extremo helemaal vergeten moeten worden. Gender is slechts een onderscheidend detail te midden van een fundamentele gelijkheid, net als de kleur van het haar en de vorm van het gezicht. Als christenen daar principieel, op grond van de Gods scheppingsbedoelingen, niet in meegaan, worden zij niettemin uitgedaagd om positief uit te leggen – ook aan niet-christenen – wat dat dan betekent. Hoe kunnen we enerzijds de gelijkwaardigheid en – als we dat zo willen noemen – de gelijkheid van man en vrouw vasthouden en tegelijk op positieve wijze erkennen dat mannen en vrouwen verschillend zijn.

Er is geen enkele reden de man boven de vrouw of de vrouw boven de man te plaatsen als belangrijker of 'hoger'. Man en vrouw worden door Paulus opgeroepen zich aan elkaar te onderwerpen (Ef. 5:21). Zij dienen elkaar op gelijkwaardige wijze. Dat de man het 'hoofd' is van de vrouw betekent niet anders dan dat hij haar – in het huwelijk - liefheeft met de liefde van Christus en bereid is zijn leven voor haar te geven. En het respect van de vrouw voor de man, betekent dat zij hem dient met diezelfde liefde. Beiden worden opgeroepen de ander uitnemender te achten dan zichzelf om de ander meer tot zijn of haar bestemming, Gods bestemming te laten komen.

Maar er is ook geen enkele reden om te ontkennen dat man en vrouw verschillend zijn. Paulus gebruikt in Ef. 5 *verschillende* woorden om hun gelijkwaardige roeping te beschrijven. Dat is spannend. Want als er geen verschil was, zou God de mens als beeld van Hem niet mannelijk en vrouwelijk geschapen hebben (Gen. 1), maar androgyn of sexloos.

Vanuit de schepping ben ik er van overtuigd, dat man en vrouw niet gelijk zijn, niet identiek. En dat bedoel ik niet alleen fysiek. Mannen en vrouwen hebben hun eigen plek in de geschiedenis van God met deze wereld. Ik voel me door de discussie in de islam in ieder geval uitgedaagd om concreet en op positieve wijze te gaan benoemen wat niet alleen de gelijk(waardig)heid van man en vrouw inhoudt, maar ook wat Gods bedoelingen zijn met de ongelijkheid van beiden. Genoeg te doen dus. Het gesprek met moslims als Bouayadi-Van de Wetering kan ons daar goed bij helpen.